

Planlamayı Türkçeleştirmek Çevrilemeyenler ya da Çeviride Kaybolanlar Üzerine...

*Kendi sesini duyabilmek için bazen başkasının sesiyle
avaz etmek gerekir...*

Savaş Zafer ŞAHİN

Bir toplumun ortaya koyduğu tarihsel birikimin diğer toplumlar tarafından alınıp anlaşılmaya çalışılması gibi karmaşık süreçler, sosyal bilimlerin çok farklı alanlarını birlikte çalışmak zorunda bırakır. Bu alanların tümünün ortaklaştığı anlayış ise böylesi bir aktarım sürecinde toplumsal bir süreç ve yapı olarak “dil”in rolü ve etkisidir. Genel olarak “dil”in bu aktarım sürecinin en önemli aracı ve tarafsız kabul edilemeyecek aktörlerinden birisi olduğu kabul edilmiştir. Yapısal işlevselcilerden yapısalcılık-sonrası akımlara kadar zengin bir yelpazede, sosyal bilimlerdeki farklı alanların bu anlamda dili ele alış biçimleri ise kendi tarihsel gelişimleri doğrultusunda değişmektedir. Sosyal bilimler bu aktarım sürecinin toplumsal boyutlarını derinlemesine inceseler de, aktarımın teknik yanının, özellikle de teknik bir süreç olarak görülen çeviri ve çevirinin etkilerinin hak ettiği biçimde ele alın-
dığını söyleyebilmek zor görünmektedir.

Kent Çalışmaları ve Planlama gibi disiplinler arası kavşağın sürekli sakinleri için bu aktarım diğer disiplinlerden çok daha sorunludur. Özellikle gelişmiş toplumların iki yüz yılı aşkın bir süredir deneyimledikleri kentleşme sürecinin betimlenmesi için üretilen kavramların ve içeriklerinin gelişmekte olan ülkelerdeki kentleşme süreçlerinin anlaşılmasına çalışılması için kullanılması, batılı ya da kuzeyli kavramlarla doğulu ya da güneyli toplumsal süreçleri açıklamaya çalışmanın açmazları yanında teknik açıdan da birçok sorunu bünyesinde barındırmaktadır. Bu sorunlar Türkiye gibi bulunduğu bölgedeki en çalkantılı ve sıkıntılı kentleşme süreçlerinden

birisini yaşayan ve akademik alanda bu süreçleri kavramsallaştıracak kurumsallaşmış yaklaşımları ancak el yordamıyla oluşturmaya çalışan bir ülke için çok büyük önem taşımaktadır.

Teknik açıdan bakıldığında çeviride karşılaşılan sorunların aynı zamanda hem disipline hem de çevirinin doğasına ilişkin sorunlar olduğu söylenebilir. Öncelikle, birçok sebepten dolayı, aktarılması gereken birikime ilişkin çoğu temel metnin çevirisi yapılamamıştır. Temel metinlere ilişkin çevirilerin yapılamaması, yapılan çevirilerin yaygınlaştırılmaması, çeviriler üzerinden yeterli düzeyde eleştirel Türkçe metnin üretilmemesi, toplumsal alanla paylaşılabilmesi kentleşme ve planlamaya ilişkin konuları tartışacak ortak bir dil ve anlayışın oluşmasına da engel olmaktadır. Antik Yunan Kent Planlarının biçimini ifade etmekte kullanılan “ızgara” (grid-iron) benzetiminin bazen kanalizasyon kapakları üzerine konan ızgaralarla birbirine karıştırılması bu duruma gülümsetici bir örnek olarak gösterilebilir. Bu sebeple, temel metinlerde kullanılan kavram ve tanımların toplumun kolay kolay anlayamayacağı, daha çok konunun uzmanı akademisyenler arasında paylaşılan yarı-mistik bir bilgi niteliği kazandığı görülmektedir. Bu özel bilgi astronomi ya da tıpta olduğu gibi Latince ya da Sanskritçe gibi dillere dayalı kendi terimsel dünyasını yaratamadığı, daha ziyade gündelik hayatın kavramlarına yeni anlamlar yükleyerek hareket etmekte olduğundan durum daha da karmaşıkmaktadır. Gündelik hayatın kavramları kimi zaman olduğu gibi, kimi zaman benzetme amacıyla kimi zaman da ayrımları ifade

Dr.,
Şehir Plancısı,
Kültür ve Turizm Bakanlığı

PLANLAMA
2008/3

eder biçimde yeniden üretilerek anlamsal atıflara konu edilmektedir. Yapılan çevirilerde bu sorun olabildiği kadar aşılına çalışılsa da söz dizimi (sentaks) ve anlambilimsel (semantik) açıdan birçok sorunla karşılaşmaktadır.

Bu sorunları aşabilmek adına Kent Çalışmaları ve Planlama alanlarının temel metinleri ile güncel kavramsal dağarcığı bir arada değerlendiren bazı çalışmaların Türkçeye çevrilmesi için çaba harcanması daha da önemli hale gelmektedir. Bu sebeple Kent Çalışmaları ve Planlama Yazınında son yıllarda üretilen en önemli kavramları

derleyen, Taylor ve Lang'ın "Yeninin Şoku: Son Zamanlardaki Kentsel Değişimi Betimleyen 100 Kavram" başlıklı makalesini çevirerek bir tartışma zemini ve ortaklaşma yaratılmaya çalışılacaktır. Bu ortaklaşmanın planlamanın temel kavramlarının Türkçeye çevrilmesinin tartışıldığı bir zemin için başlangıç noktası oluşturması arzu edilmektedir. Çevirinin içerisindeki kavramların karşılıklarının tam anlamıyla doğruluğu tartışılabilirse de makalede kullanılan kaynakça bile başlı başına bir katkı niteliği taşımakta olduğu düşünülmektedir.

Yeninin Şoku: Son Zamanlardaki Kentsel Değişimi Betimleyen 100 Kavram

P. J. TAYLOR ve R. E. LANG

Environment and Planning A, 36 (6), (2004), 951-958.

Çeviren: Dr. Savaş Zafer ŞAHİN

Derinden Sarsan Sosyal Bilimler

'Yeninin şoku' ifadesi görsel sanatlardaki değişimin betimleyicisi olarak kullanılmakta olup bilhassa modernleşme hareketiyle ilişkilidir (Hughes, 1991). Sosyal bilimlerin içerikleri bakımından hızlı değişimler karşısında daha az savunmasız değillerse de bu ifade tercih edilerek "paradigma değişikliklerine" göndermede bulunmak amaçlanmaktadır. Bu da, doğal bilimlerin bunların "bilimsel devrimler" tarafından belirli aralıklarla kesintiye uğratılan istikrarlı 'normal bilim' dönemleri ile yakınlık kurmayı sağlamaktadır. Sürecin alternatif paradigmlar ve bunların bilimsel temelleri etrafında dönüp dolaşması bakımından bu model muhafazakârdır. Oysaki 'Yeninin Şoku'nun etkileri sürekli bir çözümlemeyle sonuçlanabilecek yeni bir istikrar yaratmak yerine daha az muhafazakâr olabilir. Bu kısa bildiride beşeri bilimlerdeki değişim modelinin sosyal bilimlerin için önceden kabul edildiğinden daha uygun olduğu fikrini ele aldık. Her şeyden öte, sosyal ve beşeri bilimlerin ortak bir 'modern konu'yu yani 'sürekli bir bozunma kargaşası'nı paylaşmaktadırlar (Berman, 1988:15).

Sosyal bilimlerde son zamanlardaki hızlı değişimin tespiti kolaydır: son birkaç on yıldır şu'nun -sonrası ya da bu'nun- sonrası bolluğuna boğazımıza kadar battık. Bunlar, sosyal bilim disiplinlerinin kuramsal, bilgi kuramı ve varlık bilimine göre eleştirilerine dayalı genel kapsayıcı entelektüel değişimlerin tanımlayıcılarıdır. Kabaca söylemek gerekirse, sosyal bilimlerin büyük oranda yirminci yüzyılın ilk yarısında kurumsallaşmış, üçüncü çeyreğinde serpilmiş ve dördüncü çeyreğinde krize girmiştir. Eleştirinin ve değişimin bu yüksek düzeyi önemlidir ancak, sürekli değişen konuları yakalamaya çalışan gündelik sosyal bilimlerin pratiğinin mücadelesi kadar değil. Ellerini taşın altına koyan sosyal bilimciler inandırıcı tanımlamalar yapabilmek için ilgilendikleri konuları sürekli yeniden kavramsallaştırmaya zorlanmaktadırlar. Bizim ilgilendiğimiz konu da işte bu görgül araştırmadır. Özellikle, kentlere ilişkin Anglo-Amerikan tanımlamaların kent çalışmalarının ilgi alanındaki devasa değişikliklerle nasıl başa çıktığını gözden geçirdik.